

mi teorijami uspejo v svojem početju, drugi pa ne. V odgovarjanju je konstruktivizem v očitnih težavah. Njihove analize nam povedo veliko o tem, kako znanstveniki konstruirajo različna "transznanstvena" področja v fakte in artefakte, kako ves čas raziskovanja znanstveniki v svojih glavah operirajo s potencialnimi uporabniki njihovih produktov, kako znanstveniki izvajajo eksperimente, da je potem možno o njih govoriti ali pisati tako, kot da so neodvisni od okoliščin, pod katerimi so se proizvedli v laboratoriju, in kako znanstveni članki kot retorični triki pazljivo vzpostavljajo zvezo med faktično evidenco, kot konstruirano v laboratoriju, in širšim sistemom prepričanj z namenom napraviti bralca za zaveznika pisca, ne pa njegovega potencialnega kritika. Nič pa nam konstruktivisti ne povedo, zakaj so nekatere konstrukcije boljše od drugih, malo pa od njih izvemo tudi o zgodovinski kontinuiteti in spremembah v znanosti. R. Hagendijk meni, da je temu tako zaradi omalovaževanja pomembne vloge znanstvenih teorij, metodologije in nepriznavanja družbene strukture. Makrosociološke implikacije konstruktivizma so namreč v tem, da je eksistenca družbenega in kognitivnega reda onstran tega, kar znanstveniki v svojih interakcijah omenjajo. Samo Giddensova teorija strukturiranja in njeno pojmovanje institucij, po mnenju R. Hagendijka, omogoča sociološko analizo medsebojnega vpliva kognitivnih, moralnih in političnoekonomskih dimenzij v znanstvenem razvoju, ne da bi reducirali kognitivno dimenzijo znanosti na ekonomski, politični ali moralni faktor.

Aplikacija Giddensove teorije strukturiranja na sociologijo znanosti nedvomno predstavlja univerzalnejši teoretski okvir za preučevanje dinamike znanstvenih sprememb, kot ga nudi konstruktivistična teorija znanosti. Njegova edina slabost je "še" v tem, da je s tem, ko je zapolnila teoretski vakuum, povzročila novega, namreč empiričnega. Kon-

struktivistične študije so namreč empirično zelo močne in številne. A po teoretskem preboju teorije strukturiranja očitno tudi temu ne bo več dolgo tako.

Stojan Sorčan

Anton Stres

Oseba in družba

Mohorjeva družba, Celje 1991

Ni običaj, da se javno izkazuje, kako pripadniki katoliškega bloka prebirajo sekularne vire in prav tako, da pripadniki nekatoliškega bloka prebirajo pisce iz katoliških vrst ali se pri njih celo inspirirajo. Anton Stres je gotovo avtor, ki je to še najmanj skrival, saj je nenazadnje pisec zadnje knjige o Marxu, ki je izšla na Slovenskem.

Delo Oseba in družba je Stres napisal ob stoti obletnici objave enciklike papeža Leona XIII. *Rerum Novarum* (1891). Ob tako častitljivi obletnici seveda ni pričakovati besnega spopada s stališči Vatikana, temveč prej nasprotno: razlago, razčlenbo in pregled ključnih stališč cerkve s stališča sodobnega dogajanja. Delo je tako na ravni slavnostnega trenutka. Tako v njem ne najdemo neke zgodovinske refleksije, ki bi analizirala nujnost, da se je cerkev leta 1891 začela zanimati za socialno vprašanje. Seveda ni šlo le za moralno stališče, češ revni delavci so bili kruto porinjeni v brezprave, temveč je šlo za to, da so se ti delavci s procesom urbanizacije in razširjanjem ublagovljenja vse bolj odvrčali od cerkve. Izhodišče za akcijo cerkve tako ni bilo moralno stališče, temveč izrazito ohranjanje cerkve.

Stres uvodoma ugotavlja, da se "etika in morala ponovno vračata v naše javno življenje in v politiko", s tem pa se aktualizira katoliški in krščanski družbeni nauk kot "sklop

doslednih moralnih izhodišč in inspiracije za konkretno politično in javno delovanje kristjanov" (11). Cerkev utemeljuje svoj poseg v družbo in politiko s tem, da gre tudi za moralna vprašanja, in o teh cerkev mora presojati in imeti svoje stališče. Seveda so vsa vprašanja tudi vprašanja morale, samo če jih gledamo skozi moralno družbeno formo.

V našem pregledu si bomo pogledali vprašanje korporativizma in demokracije. Stres posebej obravnava odnos katoliške cerkve do korporativizma. Po njegovem mnenju so katoliški družbeni nauk začeli enačiti s korporativizmom po encikliki Pija XI. *Quadragesimo anno* leta 1931 - neupravičeno. Stres tu izhaja iz pojma korporativizma, ki je bil v naše izkustvo posredovan s fašizmom. Šele po padcu fašizma je korporativizem postal za dolgo povojno obdobje nekaj slabega. Zato so tudi interpreti katoliškega družbenega nauka ugotavljali, da je "ta beseda in to prizadevanje ... naredilo več škode kot koristi in širše kroge za nekaj časa odvrnila od krščanskega družbenega nauka" (22). Nesporazum je šel tako daleč, ugotavlja Stres, da so "papeževo zamisel nove družbene ureditve celo enačili z Mussolinijevo fašistično ureditvijo" (22). Jasno je bilo, da je po letu 1945 s padcem fašizma tudi katoliška cerkev potrebovala nekaj časa za revitalizacijo, tako da na Slovenskem ni šlo le za kaprico nove socialistične oblasti, temveč za sestavino svetovnega poraza katoliške cerkve na politični sceni. Tako slovenska krščanska politična misel ni doživela "polstoletne nasilne prekinitve" (13), ne da bi pri njeni produkciji tudi sama prispevala.

Cerkev še danes svoje moralne usmeritve za politično in družbeno delovanje gradi na metafori telesa, korpusa. Zato je njen nauk zapisan organizizmu in korporativizmu, ki pa seveda s fašističnim korporativizmom nima neposredno stičnih točk, niti se pri njem ne inspirira. Fašistični korporativizem je cerkvi

dal premalo prostora, da bi mu lahko pela slavo, poleg tega pa je do danes cerkev sprejela kot doktrinarno stališče liberalno zahtevo po zaščiti človekovih pravic, utemeljeno na načelu tolerance, in strankarski pluralizem. Temeljne vrednote nauka pravičnost, subsidiarnost, solidarnost so korporativne, pri čemer lahko zaradi osovraženosti tega pojma uporabljamo tudi izraz kooperativne, kot je to storil Pij XII. Korporativizem ni nič slabega, še zlasti ne danes, ko razpada povojni konsenz in s tem prihaja čas, ko lahko razlikujemo med korporativizmom in fašizmom.

Stres ugotavlja, da je mogoče med stališči katoliškega družbenega

nauka najti tudi zahteve po demokraciji. Eno od podpoglavij nosi celo naslov "Za demokracijo". V njem pa ne najdemo zavzemanja papežev za demokracijo, temveč interpretacijo njihovih stališč v boju proti totalitarizmu: fašizmu, komunizmu in nacizmu. Težko je najti besedo demokracija v papeških enciklikah, kar je razumljivo, saj je prevladujoči pojem demokracije nastal na liberalnih načelih. Demokracija je liberalna demokracija, v nekaterih delih sveta pa je bila celo socialistična demokracija. Torej v obeh primerih nekaj, kar katoliška cerkev ni mogla vzeti za svoje stališče. Papež Janez XXIII. je trdil, da je nauk, ki ga je razložil v encik-

liki *Mir na zemlji* (1963) "združljiv s katerikoli resnično demokratičnim režimom" (307). Resničen demokratičen sistem dejansko ne obstaja, obstaja le na terenu morale. Njeno udejanjenje bi pomenilo smrt moralne forme.

Delo Antona Stresa je poučen in informativen prikaz katoliškega družbenega nauka, tako rekoč njen "kratki kurs". V tem smislu tudi presega začetno ambicijo avtorja, da bi bilo delo zgolj nekakšen uvod ali priročnik. Kljub temu ali pa prav zato ga je možno brati ne glede na pripadnost temu ali onemu bloku. Uporabnost dela povečuje stvarno kazalo in pregled citatov cerkvenih dokumentov in zbirk.

Igor Lukšič